

VILNIAUS ŠVENTOJO JUOZAPO KUNIGŲ SEMINARIJA

137-osios psalmės analizė

IŠMINTIES LITERATŪRA IR PSALMYNAS

Dėstytoja: dr. Ingrida GUDAUSKIENĖ

Studentas: Mozė MITKEVIČIUS (III k.)

Vilnius, 2007-2008

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
I SKYRIUS: <i>Literatūrinė psalmės apžvalga</i>	4
1. Psalmės stilius	4
2. Psalmės struktūra	5
II SKYRIUS: <i>Psalmės nagrinėjimas</i>	8
1. Pirmoji strofa	8
2. Antroji strofa	11
3. Trečioji strofa.....	13
III SKYRIUS: <i>Psalmės žinia šiandieniniam krikščioniui</i>	15
IŠVADOS.....	17
BIBLIOGRAFIJA.....	19

ĮVADAS

Psalmė (gr. *psalmos*) paprastai vadinama religinio turinio giesmė, parašyta įkvėpto autoriaus ir naudojama kaip Dievo tautos malda, lydima akompanimento. Tačiau psalmė esti daugiau nei įkvėpto autoriaus kūrinys, skirtas Dievo šlovinimui. Savo esme psalmė yra dialogas, kurio viena pusė – Dievo tautos žmogus, kita – Dievas. Šis dialogas esti pilnas įtampos, aprėpiantis įvairiausias žmogaus situacijas ir pasireiškiantis ne tik Dievo šlovinimu bei Jo garbinimu, bet ir nusivylimais, priekaištais, pykčiu ir net prakeiksmiais. Psalmėje atsiskleidžia dialogas reikalaujantis abipusio ryšio, todėl joje jaučiamas judesys, aktualus ne tik psalmisto laikmečiui, bet ir visų laikų skaitytojui.

Šio darbo tikslas – atskleisti psalmės lingvistinę ir teologinę prasmes, jos sukūrimo motyvą. Analizuodami psalmę atkreipsime dėmesį į jos literatūrinį žanrą, daug erdvės skirsime atskirų žodžių lingvistiniam nagrinėjimui. Galiausiai sieksime interpretuoti psalmės tekstą ir aptarti jos aktualumą šių dienų krikščioniui, o ypač mūsų kraštiečiams. Darbe naudosimės keliais metodais: analizės (daugiausiai lingvistiniu požiūriu), taip pat lyginamuoju (darydami nuorodas į kitas šv. Rašto vietas) ir istoriniu (siekdami atkurti psalmės sukūrimo vietą ir laiką bei aplinkybes). Psalmę aiškinsime nuosekliai, nagrinėdami ją strofomis eilės tvarka, prieš tai aptardami literatūrinę kūrinio dimensiją.

Nagrinėdami šią psalmę susidūrėme su literatūros lietuvių kalba trūkumu, todėl naudosimės ir užsienio kalba parašytais veikalais. Nors kai kurių užsienio autorių komentarai gana paviršutiniški, visgi vertingi tuo, jog nukreipdavo mintį mąstymui ir interpretacijoms.

Analizuoti 137–ąją psalmę pasirinkome atsitiktinai. Motyvas gana paprastas – tiesiog patraukė šios psalmės 5–6 eilutės, užkrėsdamos gilintis į visą psalmę. Psalmė patraukė ir savo stiliumi, kurioje persipina rauda ir prakeiksmiai. Gražiausia, kad apdainuotoje tamsoje, nepaisant nusivylimų, paradoksaliai suspindi viltis.

I SKYRIUS

Literatūrinė psalmės apžvalga

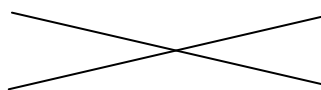
1. Psalmės stilius

Psalmė priklauso raudų grupei, joje apraudamas tragiškas žydų tautos likimas – tremtis, taip pat ypač skaudus įvykis – Jeruzalės sunaikinimas bei Šventyklos sugriovimas. Pastebėtina, kad tremtis izraelitams buvo daugiau nei politinė priklausomybė, tai – tautos egzistencinė tikrovė, palaužta religinė savimonė, grėsmė tapatybės išnykimui. Būtent todėl psalmė apeliuoja į praeitį, siekdama priminti ir prisiminti laikus, kuomet Izraelis turėjo aiškią tapatybę.

Ši rauda primena Jeremijo raudas (žr. Rd 3,48; 4,21-22; 5,14). Psalmėje persipynusios aliteracija (vienodų arba vienodo sąskambio priebalsių kartojimas) ir onomatopėja (žodžių daryba pamėgdžiojant garsus) taip, kad priebalsės ir balsės sujungia gedulingą melodiją ir žodžius, išreiškiančius skausmą bei prislėgtos sielos būseną¹. Kūrinio dominuojantis ritmas – *qînah* (3+2 skiemenų pabrėžimas) – perteikia esminę raudos savybę šioje kompozicijoje, būdingą minėtoms Jeremijo raudoms². Be šių bruožų psalmėje gana ryškiai naudojamas prakeiksmo žanras, pabrėžiantis psalmės gedulingą toną, sustiprinantis netekties skausmą. Psalmėje esama personifikacijos priemonių, kuomet Babilonijai suteikiamos žmogui būdingos savybės, taip pat alegorijų, turinčių perkeltinę prasmę posakių, pavyzdžiui išsireiškimas – „pakabinti arfas ant tuopų“. Šioje psalmėje susiduriame ir su hebrajų poezijai būdinga stilistine figūra – chiazmu, kuomet tapatūs elementai sudėstyti atvirkštine tvarka (pvz., 4-5 eil.):

tave **užmirščiau**

tenuvysta dešinė



teprilimpa liežuvis

apie tave **negalvočiau** (**neprisiminčiau** tavęs)

¹ Žr. C. Stuhlmüller, *Psalms* 2, 189.

² Žr. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi* 3, 754-755.

Psalmėje taip pat panaudotas hebrajų poezijai ir bendrai semitų kultūrai būdingas poetinės kalbos ypatumas – paralelizmas. Tai minties išreiškimas ar vystymas dviem paralelinėm frazėm. Pirmosios frazės pasikartojimas suteikia jai svorio arba ją vysto. Tokį sinoniminį paralelizmą aptinkame keliose psalmės vietose, pažvelkime, pavyzdžiui, į 3 eil.:

nes mus **į nelaisvę išvariusieji** ten liepė mums giedoti,
mūsų engėjai vertė mus džiūgauti;

Psalmėje ši psalmė tarp daugelio kitų neturi pavadinimo, tačiau egzegetai pastebi, kad jai taikomos įvairios antraštės, nusakančios jos pobūdį, tai: „Izraelitų rauda tremtyje“, „Tremties rauda“, „Kerštas izraelitų priešams“, „Negiedosi Sione“, „Izraelitų apgailėstavimas Babilone“, „Giesmė, išreiškianti izraelitų liūdesį tremtyje“³. Pastaroji antraštė vadina šią psalmę giesme, tačiau, giesmei izraelitai suteikia liturginį pobūdį, giesmė esti maldos išraiška, būtent dėl šios priežasties izraelitai negiedojo savo engėjams, todėl pastaroji antraštė nėra tiksli. Raudos tremtyje titulas esti tikslesnis.

Psalmės autoriumi greičiausiai buvo vienas ar keli Šventyklos giesmininkai belaisviai, paimti į nelaisvę kaip Jeruzalės grobis, skirti babiloniečių pasilinksminimams karališkuose rūmuose. Šie giesmininkai minimi tarp grįžtančiųjų Babilonijos tremties pabaigoje (žr. Ezr2,41)⁴. Nėra tiksliai aišku, ar autorius buvo tremtyje rašydamas psalmę, ar buvo ką tik grįžęs iš jos (po Persijos karaliaus Kyro edikto 538 m. pr. Kr.) – komentatoriai nesutaria, esama įvairių nuomonių. 4 eil. vartojamo veiksmožodžio forma: „kaipgi galime giedoti...“, aptaria autorių esant tremtyje, taigi – nurodo į tremtinį laikotarpį. Tačiau 1-2 eil. naudoja būtajį laiką – sėdėjome, atsiminę, pakabinome; 3-oji eil. dar griežčiau pabrėžia: „ten liepė“, nurodydama ir laiką ir vietą kaip jau buvusius įvykius. Visgi problema lieka atvira, o svarstymai kol kas tėra tik hipoteziniai. Bet kuriuo atveju, sutariama, kad psalmė parašyta iki šventyklos atstatymo 515 m. pr. Kr.

Iš pažiūros psalmė nėra vientisa, 4-7 eil. esti tarsi atskiras tekstinis intarpas – jaučiamas aiškus lūžis, keičiasi tematika. Pastebėtina, kad nuo 5 eil. tekstas tampa asmeniškėnis, kalbama pirmuoju asmeniu, kol pabaiga vėl susišaukia su įžanga. Šioje vietoje tikslinga būtų aptarti analizuojamo teksto struktūrą.

2. Psalmės struktūra

137- ją psalmę struktūriškai galima suskirstyti vadovaujantis skirtingais kriterijais: pagal tematiką, raktinius žodžius ar literatūrinę kūrinio sandarą. Bendriausia turinio prasme daugelio egzegetų ši psalmė skirstoma į tris strofas:

I strofa: 1-4 eil. – apgailėtina tremties padėtis;

³ Žr. R. G. Bratcher - W. D. Reyburn, *A handbook on Psalms*, 1113.

⁴ Žr. C. Stuhlmueller, *Psalms 2*, 189.

- negalėjimas giedoti
- Siono prisiminimas

II strofa: 5-6 eil. – savęs prakeikimas;

- kūniški negalavimai
- nekaltumo priesaika

III strofa: 7-9 eil. – priešų prakeikimas;

- prakeikimas Edomui
- palaiminimas atmokėsiantiems Babilonijai

Kai kurie egzegetai (pvz., R.G. Bratcher ir W.D. Reybourn) siūlo 4 eil. priskirti antrai strofai, nes kinta tematika ir psalmės autorius nuo tremties padėties pristatymo pereina prie asmeninės refleksijos ir padėties svarstymo. Tačiau iš esmės struktūra lieka trijų dalių. Iš tiesų, 4-ją eil. yra kiek problematiška priskirti vienai ar kitai grupei, nes ji jungia abi strofas. Ją būtų galima išskirti atskirai kaip jungiamąją grandį. Juolab, kad antrosios strofos savarankiškumą diktuoja pati poezijos struktūra, čia susiduriame su pasikartojimais (hebr. k. – 'im... 'im-lo'... 'im-lo')⁵, jungiančiais 5-6 eil. į vieningą dalį. Schematiškai tai atrodytų taip:

Jeruzale

jeigu

tegu (tenuvysta)

tegu (teprilimpa)

jeigu

Jeruzale

Be psalmės skirstymo į strofas, aptinkama ir kitokių kriterijų, kuriais vadovaujantis ši psalmė išskaidoma į atskiras dalis. Pavyzdžiui, M. Halle ir J.J. McCarthy šios psalmės struktūrą argumentuoja vienodu skiemenų paskirstymu psalmėje, kuri susideda iš 84 žodžių⁶. Minėtų autorių siūloma struktūra schemiškai atrodytų taip:

1-2 eil. Rėmai / Įvadas

3 eil. Atodanga / Pradžia

4-6 eil. Branduolys

7 eil. Uždanga / Pabaiga

8-9 eil. Rėmai / Išvados

Ši pasiūlyta teksto struktūra atrodo kiek dirbtinoka bei nenatūrali. Raidiškas psalmės suskirstymas neatskleidžia turinio prasmės.

Kitas būdas atskleisti šios psalmės struktūrą galimas pagal raktinius psalmės žodžius. Ši struktūra nurodo pagrindinius akcentus, o taip pat nukreipia į šerdį, apie kurią visa psalmė

⁵ Žr. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi*, 766.

⁶ Ten pat, 758.

burias. Tokia G. Ravasi pateikta „žiedinė“ konstrukcija atskleidžia kūrinio turinio esmę bei prasmę⁷.

A Babilonija – upės (1 eil.)

B Rauda – atsiminti (1 eil.)

C Engėjų nurodymas – liepė, vertė (3 eil.)

D Sionas (3 eil.)

E Svetima žemė (4 eil.)

F Viešpats – Jahvė (4 eil.)

G Jeruzalė (5 eil.)

prisiminti (jei negalvočiau) (6 eil.)

G' Jeruzalė (6 eil.)

F' Viešpats – Jahvė + atminti (7 eil.)

E' Edomas – svetima žemė (7 eil.)

D' Jeruzalė (7 eil.)

C' Engėjų nurodymas – griaukite, išgriaukite (7 eil.)

B' Palaiminimas – atmokėti (8 eil.)

A' Babilonija – uola (9 eil.)

Atkreipdami dėmesį į esminius šio skirstymo elementus, pastebėsime, kad plano struktūra stipriai keičiasi centruodamasi į psalmės išgryninimą, tęstinumą bei ištikimybę skirtingoms poeto minties būsenoms. Svarbiausia dalimi laikoma Jeruzalė ir jos prisiminimas, kuri apskritai yra šaltinis poezijos, kylančios iš su tuo susijusio skausmo, džiaugsmo bei vilties.

⁷ Žr. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi*, 759.

II SKYRIUS

Psalmės nagrinėjimas

Visa psalmė gręžiasi į praeitį, nes dabartinė autoriaus padėtis yra nepakeliamai sunki, tremties realybė labai skausminga. Tačiau gręžimasis atgal šioje psalmėje nėra bandymas pabėgti nuo realybės, žodis prisiminti čia iškyla kaip grįžimas prie esminio žmogaus ir Dievo santykio. Prisiminimas čia reiškia ne istorinių įvykių grandinės peržvelgimą, bet ryšio atnaujinimą, prisiminti – reiškia tuo gyventi. Čia slypi visa tuometinės baisios tikrovės akivaizdoje, apleistume ir tamsoje gimstanti viltis, palaikiusi Dievo ir žmogaus santykį.

1. Pirmoji strofa (1-4 eil.)

„1. Prie Babilono upių mes sėdėjome verkdami, Siono kalną atsiminę. 2. Ant to krašto tuopų pakabinome savo arfas, 3. nes mus į nelaisvę išvariusieji ten liepė mums giedoti, mūsų engėjai vertė mus džiūgauti, sakydami: „Pagiedokite mums Siono giesmių!“ 4. Kaipgi galime mes giedoti VIEŠPATIES giesmę svetimoje žemėje?“

Jau pirmoji psalmės eilutė atskleidžia jos nuotaiką ir autoriaus būseną. Jeruzalės sugriovimas, nusiminimą kelianti tremtis ir nuniokotos tėvynės regėjimas apgaubia psalmistą apgailestavimu.

Prie Babilono upių... Pirmiausiai reiktų aptarti lokalinę šių žodžių prasmę, apibrėžiančius konkrečią geografinę vietovę. Babilonas čia suvokiamas ne kaip konkretus miestas (miestas prie Eufrato upės), bet kaip tremties kraštas – Babilonijos imperija, kurios sostinė yra Babilonas. Taigi Babilonas atstoja visą tremties kraštą. Tokiu atveju ir žodžio *upė* daugiskaitos vartojimas kalba ne vien apie Eufratą, bet apie visą to krašto vandens baseiną, kurį sudaro ne tik Tigras ir Eufratas kartu su savo intakais, bet taip pat ir šalies drėkinimo kanalai. Tokia geografinė Babilonijos aptartis – labai svarbi, nes pabrėžiama, kad Babilonijos šalis turėjo būti itin derlinga, turtinga ir galinga. Tremtiniai šioje šalyje neturėjo jaustis skurdžiai, nes pati gamta buvo turtinga. Tuomet psalmistas prisimena Siono kalną. Sionas, panašiai kaip ir Babilonas,

psalmėje aptaria kur kas platesnę teritoriją geografinė prasme, nei vien tik kalvą, esančią Jeruzalėje. Sionas simbolizuoja pačią Jeruzalę ir jos šerdį – Šventyklą. Teologine prasme, panaudodamas paralelizmo ypatybę, psalmistas Sioną gretina su Jahve (žr. 3–4 eilutes). Vadinasi, psalmisto liūdesys kyla ne iš bado, skurdumo ar nepritekliaus tremtyje, ne iš fizinio skausmo, bet iš kažko dvasiniai esminio. Tai – Šventyklos neregėjimas, nebuvimas Jahvės akivaizdoje. Ši dvasinė kančia ir yra jam skurdas, badas, nepriteklus.

Sėdėjome verkdami Siono kalną prisiminę – autorius aiškiai nurodo verksmo priežastį, tai ne vergiškas elgesys su jais, bet atmintis apie praeitį. Skaitydami šias eilutes susiduriame su Babilonijos ir Jeruzalės supriešinimu. Babilonija pristatoma kaip turtinga ir galinga, Jeruzalė – sugriauta ir paniekinta. Babilonijoje upės ir didingi kanalai, Jeruzalėje – griuvėsiai ir dulkės. Šį supriešinimą paaštrina psalmisto padėtis raudant: *sėdėjome...* Galima įsivaizduoti būrelį žmonių susėdusių ant žemės šalia kanalų, susirinkusių malдай, tačiau šis *sėdėjome* gali reikšti ir priešingybę žodžiui *kopti*, kuris neabejotinai bus susijęs su Siono kalnu, taigi – su Jeruzale ir su Šventykla. (Žodžiu *tekopia* užsklendžiama Hebrajų Biblija (žr. 2Kr 36,23), kuris išreiškia raginimą leistis tolimesnei kelionei su Dievu). Nors fizinis kopimas reiškia nuovargį ir sunkumą, o sėdėjimas – poilsį ir ramybę, dvasinė šių žodžių reikšmė yra atvirkščia: *kopti* – būti kelyje, būti su Dievu, kurio esminė apibrėžtis yra keliaujantysis, esantis kartu. Jahvė – nesėslus Dievas, kelionės Dievas. Sėdėjimas yra Jo priešingybė, todėl sėdėti žydams gali reikšti nebūti su Dievu, nebūti kelyje. Tokia samprata siekia žmogaus ir Dievo dialogo pradžių, užsimezgsią kelyje, peraugusią į meilę, kuri subrendo taip pat kelionėje. Tremties ir potremtiniu laikotarpiu ši metafora galėjo būti ypatingai stipri.

C. Stuhlmüller pastebi, kad susirinkimas prie Babilonijos upių ar kanalų gali būti užuomina į vandens išliejimą kaip rituališką gedulo išraišką (žr. 2Sam 14,14) ir sėmimąsi vilties¹. Iš tiesų, burtis malдай tremtiniai galėjo ne tik prie vandens, bet rinkdavosi prie jo, tuomet vanduo turėjo turėti ypatingą prasmę.

Toliau dėmesį patraukia 2-oji eil. „*Ant to krašto tuopų pakabinome savo arfas.*“ Pirmiausiai, vėlgi aptarkime tiesiogines tuopų ir arfų reikšmes, kadangi nors psalmistas kalba ir perkeltine prasme, įvaizdžių sėmėsi iš realių pavyzdžių, suteikdamas jiems aukštesnę, perkeltinę prasmę.

Esama skirtingų Biblijos tyrinėtojų nuomonių dėl medžių pavadinimo, vartojamo 2 eil. Manoma, kad tai – gluosniai (karklai) arba tuopos². Greičiausiai taip buvo vadinama, kuri nors tuopos rūšis³. Prel. prof. A. Rubšys Šventojo Rašto komentaruose, komentuodamas šią psalmę,

¹ Žr. C. Stuhlmüller, *Psalms 2*, 189.

² Žr. R. G. Bratcher - W. D. Reyburn, *A handbook on Psalms*, 1114.

³ Žr. *Biblijos enciklopedija*, 17.

nurodo, kad minimas augalas yra Mesopotamijos tuopa – *populus euphraticus*⁴. Esminis dalykas, kad šie augalai (nesvarbu ar gluosnis, ar tuopa, ar epušė) – yra drėgnų vietovių (šiuo atveju Babilonijos krašto) ir neduodantys derliaus – bevaisiai. Taigi šis augalas išreiškia svetimos žemės simbolį. Pažadėtosios žemės reikšmingiausias augalas – vynmedis, sodinamas kalnų šlaituose ir subrandinantis vynuoges. Apdainuodamas tuopas, psalmės autorius siekia pabrėžti tremtį – žemės svetimumą, jų buvimą svetur. Svetimi medžiai išreiškia svetimą kultūrą.

Arfa (arba lyra) – nedidelis nešiojamas aštuonių ar dešimties stygų muzikos instrumentas su mediniu rėmeliu⁵. Tai tradicinis hebrajų instrumentas dažniausiai akompanuojantis psalmių tekstus. Gana svarbi detalė yra ta, kad karalius Dovydas labai mėgo šį instrumentą ir juo grodavo. Taigi arfa žadino izraelitų atmintį apie karalystės laikus ir ypač dabar, kai jie buvo tremtyje, arfa buvo ne tik eilinis instrumentas bet ir Dovydo simbolis. Dovydas buvo Izraelio karalius (1010 – 970 m. pr. Kr), valdė savo šalį, taigi arfa negali skambėti ne savo, svetimoje žemėje, kaip karalius negali valdyti ne savo, svetimo krašto. Be to, šios metaforos tikslas taip pat buvo užduoti izraelitui retorinį klausimą – ar Dovydo dinastija jau pasibaigusi?

Šios paralelės (tuopos ir arfos) gali pasirodyti šalutinės, tačiau jos reikalingos, nes tik pabrėžia ir išryškina pagrindinę antrosios eilutės mintį. 2 eil. antraštė galėtų būti – „streikas“. Arfų kabinimo ant medžių įvaizdis yra metafora, reiškianti, kad jų savininkai yra susėdę prieš jas ir neketina daugiau jomis groti. Toks „streikas“ įgauna svorio, kai suvokiame, kad groti neketina giesmininkai – asmenys, kurių profesija yra grojimas. Jie atsisako daryti tai, kas yra jų uždarbis, jų pagrindinė veikla. Tokiu „streiku“ giesmininkai neketina kažkaip pagerinti savo padėties, kovodami dėl geresnio atlygio ar darbo sąlygų, ar savo teisių. Jie suvokia ir išreiškia savo veiklos esmę, kitaip tariant – jie suvokia savo pašaukimą, kuris yra savo Dievo garbinimas. Atėmus iš jų šią galimybę, jų pašaukimas netenka prasmės, taigi arfos lieka nebereikšmingos, o jų sukabinimas ant medžių ir išreiškia jų nereikalingumą. Šis „streikas“ gana aukštos kokybės, jei įsivaizduotume tuos laikus, nes arfos ne tiesiog išmetamos ar paslepamos, bet iškabinamos ant medžių – tai aiški deklaracija, mėginimas apie savo padėtį prabilti kitiems. Apskritai, psalmistas siekia akcentuoti ketinimą nebegroti, ne instrumento nenaudojimą ar nustojimą kurti, nes priešingu atveju vietoje kabinimo ant medžių metaforos būtų galima paprastai pasakyti, kad pvz., nebegrosime savo instrumentais, nekursime muzikos šiais instrumentais ir pan. Taigi šis „streikas“ yra savo tapatybės suvokimas ir atsakas į esamą padėtį, be to – čia esama aiškaus didaktinio elemento, nes arfų iškabinimo deklaracija siekiama ir kitus pažadinti šiam savo tapatybės suvokimui.

⁴ Žr. *Šventasis Raštas (antrasis papildytas leidimas)*, 951.

⁵ Žr. *Biblijos enciklopedija*, 191.

3 eil. aptaria „streiko“ motyvą. Pirmame skyrelyje yra užsiminta apie stilistinę literatūros priemonę – paralelizmą – panaudotą šioje eilutėje (žr. p. 5). Paryškintieji ir pabrauktieji išsireiškimai naudojami kaip sinonimai, suteikdami gana svarbios informacijos apie psalmisto tikslą atskleisti savo mąstymą. Į nelaisvę išvariusieji yra engėjai, nors dėl pastarojo žodžio vertimo esama tam tikro neaiškumo, abejonių bei diskusijų (Septuagintoje (LXX) verčiama: pavergėjai, tie kurie pavergia)⁶, šie sinonimai aptaria ne skirtingas asmenų grupes, padariusius žalą, bet babiloniečius, svetimtaučius apskritai. Pavergėjų sinonimas išreiškia gilią teologinę prasmę, nes pavergimas suvokiamas kaip pagrindinės vietos, kuri priklauso vienam Jahvei, užėmimas. Taigi babiloniečiai čia suvokiami kaip stabai, kurie reikalauja būti šlovinami. Žmogus gali džiūgauti tik Dievo akivaizdoje, nes jis yra laimingas ir jo laimės priežastis yra Dievas. Liepimas džiūgauti pavergėjo akivaizdoje suprantamas ne tik kaip reikalavimas daryti savo engėjus laimingais, linksminti juos, bet taip pat reiškia pripažinimą, kad džiūgaujančiajam nieko netrūksta, kad jis yra laimingas savo dievų akivaizdoje, kuriuos atstoja stabai – babiloniečiai, jų kultūra apskritai. Taigi pavergimas čia suvokiamas ne tik kaip politinė priespauda, bet pirmiausiai kaip švenčiausios vietos, skirtos Jahvei, užėmimą. Ši mintis psalmėje vystoma ir toliau – *sakydami: „Pagiedokite mums Siono giesmių!“*. Šiuo atveju engėjų nedomina kultūrinė įvairovė ir jie nesiekia išgirsti giesmių smalsumo sumetimais. Nors iš teksto galima pajusti babiloniečių sumanumo bei gudravimo gaidelę ir lyg nekaltą prašymą. Tačiau pasekmės tiek engėjų, tiek izraelitų būtų suvoktos vienareikšmiškai – babiloniečių pripažinimas dievais. (Šioje vietoje galima įžvelgti sąsają su ST-o tekstu apie gimtąją nuodėmę, iš pažiūros nekaltu žalčio pokalbiu su Ieva ir vėliau to pasekmes (žr. Pr 3,1.)) Panašu, kad psalmės autorius siekia paaiškinti šią mintį detaliau ir nutraukdamas neteisingos interpretacijos galimybę, 4-ąją eil. pats paaiškina tikrąjį „streiko“ motyvą: *Kaipgi galime mes giedoti VIEŠPATIES giesmę svetimose žemėse?* Svarbu, kad Siono giesmė čia sugretinama su Viešpaties, Jahvės giesme. O tai reiškia, kad jos giedojimas iškreiptų dvi esmines žydų tautos tapatybės tiesas. Pirma, giedojimas reikštų babiloniečių pripažinimą dievais, Jahve, nes giedojimas skirtas tik Jam – šią mintį jau aptarėme detaliau. Arba antra, giedojimas pripažintų Babilonijos kraštą neesant svetimumu, t.y. Babilonija įgytų Pažadėtosios žemės statusą. Savaimė suprantama, kad hebrajai negalėjo sutikti nei su vienu iš šių teiginių, negiedojimas esminiai atskleidžia jų pačių tapatybę, ištikimybę savo Dievui ir Jo pažadams. Toliau sekančios eilutės tik sustiprina šios minties turinį.

2. Antroji strofa (5-6 eil.)

„5. Jeruzale, jeigu tave užmirščiau, tenuvysta mano dešinė! 6. Teprilimpa man liežuvis prie gomurio, jei apie tave negalvočiau, jei Jeruzalės didžiausiu džiaugsmu nelaikyčiau!“

⁶ Žr. R. G. Bratcher – W. D. Reyburn, *A handbook on Psalms*, 1114.

Prakeikdamas save už neištikimybę Jahvei, psalmistas naudoja labai tinkamus pavyzdžius, remdamasis sau suprantamais įvaizdžiais. Tai rodo, kad teksto autorius išties buvo giesmininkas. Jis save aptaria kaip instrumentą, kuris sugadintas netenka reikšmės ir yra niekam nereikalingas. Giesmė sklinda iš burnos. Sklindant sodriam ir gražiam garsui iš burnos, liežuvis būna prisiglaudęs prie apatinio žandikaulio, taip neblokuodamas garso sklidimo kelio, kylančio iš vidaus, orui dirginant balso stygas. Toks techninis aiškinimas gali pasirodyti nereikšmingas, bet jis yra ypač svarbus, nes liežuvio prilipimo prie gomurio išsireiškimas, naudojamas psalmėje, atskleidžia techninę negalėjimo giedoti pusę. Liežuvį priglaudus prie gomurio blokuojamas garso sklidimas į išorę, tokiu atveju giesmė yra nutraukiama ir neįmanoma, geriausiu atveju pasigirstų klaikus niurzgėjimas, ko nepavadinsi giesme. Giesmininkui tai baisus defektas. Panašiai aiškintina ir dešinėsios rankos nuvytymo metafora. Rankos nuvytymas mums atrodo didelė nelaimė, tačiau suvokiame, kad žmogus galys prisitaikyti ir gyventi su tokia trauma. Psalmistui, tai – ne šiaip trauma, fizinė negalia. Psalmistui ši trauma reiškia mirtį, visišką žlugimą, nes dešiniąja ranka (ne kairiąja) giesmininkas groja arfa. Tai tolygu, kaip pianistui netekti rankų, reiškia prarasti savo pašaukimą, negalėti jo įgyvendinti. Autorius abiejose eilutėse prakeikia save, jei leistų sau pamiršti savo esmę, savo ryšį su Dievu. Jis meldžia sau iš Dievo bausmės – paralyžiaus – dėl ko nustotų valdyti ranką ir liežuvį.

Įdomu, kad literatūriškai autorius naudoja žodžių žaismą, nes žodžiai *užmirščiau* ir *tenuvysta* aptariamai hebrajų kalbos veiksmazodžiu, kurio šaknis – *škh* (*'eškahek*), abiejose eilutėse naudojamas tas pats žodis⁷. Neabejotinai hebrajų kalba šis žodis reiškia „pamiršti“, bet ugaritų kalba (Ugarito miestas buvo dabartinės Sirijos teritorijoje) tai gali reikšti „vysti, nykti, suglebti“⁸.

Aptartinas dar vienas svarbus dalykas, išryškintas 6 eil., tai psalmisto džiaugsmo priežastis. Autoriui džiaugsmo priežastis – Jeruzalė, todėl visai suprantama, kodėl jie nenori ir negali džiaugtis engėjų akivaizdoje, net jei pavergėjai iš tiesų linkėtų izraelitams geros nuotaikos. Kiek keistokai gali pasirodyti, kad psalmistas neįvardija tiesiogiai Jahvės kaip džiaugsmo priežasties, bet nurodo iš pažiūros antraeilį šaltinį Jeruzalę. Tačiau čia pabrėžiama, kad Jeruzalėje yra Šventykla, kurioje yra Dievas, kurioje galima melstis Jam Siono (taigi Jeruzalės bei Viešpaties) giesmėmis, būti Jo akivaizdoje. Vadinasi kitos vietos džiugiam meilės Dievui išreiškimui nėra ir negali būti, priešingu atveju, Šventyklą būtų galima pasistatyti ir tremtyje.

Savęs prakeiksmų dalis baigiama, tačiau prakeikimai nesiliauja, trečioji strofa pateikia negailestingą priešų prakeikimą, reikalaujama teisingumo įgyvendinimo.

⁷ Žr. R. G. Bratcher – W. D. Reyburn, *A handbook on Psalms*, 1115.

⁸ Žr. C. Stuhlmueller, *Psalms 2*, 190.

3. Trečioji strofa (7-9 eil.)

„7. Atmink, Viešpatie, ką darė edomitai tą dieną, kai Jeruzalė buvo paimta, kai jie šaukė: „Griaukite, Išgriaukite ją iš pamatų!“ 8. Dukterie Babilonija, griovike! Laimingi bus, kurie atmokės tau už mums padarytą pikta! 9. Laimingi, kurie pasiims tavo mažylius ir tėkš juos į uolą!“

Ši finalinė dalis reikalauja keršto engėjams ir Jeruzalės griovėjams, kuris suvokiamas kaip teisingumo įgyvendinimas. Susiduriame su pamatine hebrajų teise: „akis už akį, dantis už dantį“ (Iš 21, 23-25; Kun 24, 19-20). Esminis dalykas, kad psalmistas neįvardija savęs ar savo aplinkos kaip keršto įgyvendintojų. Čia suponuojamas labai svarbus teologinis požiūris. Teisingumo vykdymas priklauso Dievui, Jahvė gali pavesti kuriai nors tautai įvykdyti teisingumą. Niokojimas ar tremtis apskritai yra bausmė už padarytas tautos nuodėmes, už neištikimybę Jahvei ir Jo sudarytajai Sandorai. Bausmė išgrynino ir sustiprino tautą. Taigi izraelitai suvokia, kad esama jų padėtis yra jų nuodėmingos praeities pasekmė, bet dabar jie jau atgavo savo tapatybę, atkūrė savo ryšį su Dievu ir trokšta, kad toks pats bausmės principas būtų pritaikytas ir jų išdavikams – edomitams. Edomitai, kurie gyveno Judėjos pietuose (Edome), buvo Ezavo palikuonys, tokiu būdu priklausė izraelitams. Psalmistas maldauja Jahvę nubausti edomitus, padėjusiems babiloniečiams užgrobti Jeruzalę ir ją sunaikinti 587 m. pr. Kr. (žr. Abd 10-14; Ez 25,12-14; 35, 5-9). Čia taip pat aptinkame nuorodą į konkrečią datą – *tą dieną*. Pranašas Jeremijas šią dieną įvardija kaip vienuoliktą Zedekijo metų ketvirto mėnesio devintą dieną (žr. Jer 39,2). Kitaip tariant, 586–jų pr. Kr. birželį – liepą⁹. (Prel. prof. A. Rubšys nurodo 587–ius pr. Kr. metus¹⁰.) Psalmistas maldauja Dievo prisiminti, ką edomitai darė Jeruzalės sugriovimo dieną. Jau aptarėme, ką reiškia prisiminti Sioną, panašiai autorius maldauja Dievo prisiminti ir jiems patirtą skriaudą. Atrodo, kad psalmistas yra gana įžvalgus: ragindamas prisiminti Sioną ir Dievo bei Jeruzalės meilę, jis siekia nukenksminti Dievo pyktį ir tuomet jį sužadinti prieš edomitus, primindamas ką jie padarė su mylima Jeruzale. Jo netenkintų kitokia bausmė nei patirtoji Jeruzalės atžvilgiu, taigi gailestingumas čia suvokiamas grynai kaip Jeruzalei rezervuota Dievo savybė, tuo tarpu teisingumas turi būti įgyvendintas visų atžvilgiu. Galbūt ir tame galima įžvelgti Dievo tautos išskirtinumą.

Kai Jeruzalė buvo paimta... Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į hebrajišką žodį *haššedûdah* mūsų analizuojamoje psalmėje išverstą žodžiu *paimta*. Minėtas hebrajiškas žodis turi tokias reikšmes, kaip sugriauti, sunaikinti, sulyginti su žeme bei apnuoginti¹¹. Pastarasis vertimas esti poetinės kalbos išraiška ir gražios metaforos pavyzdys. Jeruzalė lyginama su moterimi. Išrengti ją iki nuogumo reikštų pažeminti (žydams tokia metafora labai stipri, nes

⁹ Žr. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi* 3, 767.

¹⁰ Žr. *Šventasis Raštas* (antrasis papildytas leidimas), 951.

¹¹ Žr. R. G. Bratcher - W. D. Reburn, *A handbook on Psalms*, 1116.

nuogumas yra didžiausias pažeminimo ženklas). Galime suponuoti, kad Jeruzalės – moters (Dievo sužadėtinės) skriaudėjai yra Edomas ir Babilonas, suvokiami kaip vyrai. Psalmistas kalba apie Jeruzalės padėtį pasitelkdamas realius įvaizdžius – žeminančius santykius tarp žmonių. Tokiu atveju galime labiau įsijausti į Jeruzalės suniokojimo prasmę. Ji buvo ne tik nusiaubta (architektūros prasme), bet paniekinta dvasiškai. Tai ne eilinis plėšimo įvykis, bet išniekinimas, turintis gilią religinę reikšmę. Matyti tokią Jeruzalę izraelitams buvo labai sunku, jie tai suvokė kaip didį savęs pačių pažeminimą kitų akyse. Teisingumo ir keršto troškime atsispindi viltis, kad Jeruzalė daugiau niekuomet nebus taip paniekinta. Kadangi Jeruzalė yra Dievo sužadėtinė, kerštą bei teisingumą turi įvykdyti jos sužadėtinis – Dievas. Bausmė, remiantis jau minėtu teisiniu principu „akis už akį, dantis už dantį“, turi atitikti nusikaltimą. Iš pažiūros siaubingas „palaiminimas“ 9-e eil. negali būti suprantamas atsietai nuo jos parašymo laiko konteksto. Toks elgesys (žudyti vaikus, ypač berniukus) nebuvo neįprastas užkariautojams (žr. Iz 13,16; Oz 9,16; 2 Kar 8,12). Prel. A. Rubšys psalmės komentare nurodo, kad pagal žiaurų semitinį karybos paprotį vaikai iš tikrųjų buvo žudomi¹². Suprantama, kad tokiu būdu galėjo būti nukenksminama užkariauta tauta bei atimama galimybė sukilti prieš pavergėją artimiausioje ateityje. Izraelitai linkėjo savo pavergėjams būti pavergtais ir ištiktais to paties likimo, kokį jie patyrė nuo savo skriaudėjų. Šis prakeiksmas yra tarsi palaiminimas, nes laimingais padarys keršto siekėjus, nes bus atsilyginta už padarytą skriaudą, išreiškiant viltį, kad Jahvė apgins savo tautą ir nubaus ją išniekinusius.

¹² Žr. *Šventasis Raštas* (antrasis papildytas leidimas), 952.

III SKYRIUS

Psalms žinia šiandieniniam krikščioniui

Skaitydami ir analizuodami šią psalmę galime įžvelgti aktualių temų ir šio laikmečio krikščioniui, tuo tik akcentuodami, kad minėta psalmė yra ne tik psalmisto autorinis kūrinys, apdainuojantis prieškristinius tremties laikus. Pirmiausia – tai Dievo Žodis, aktualus visų laikų skaitytojui, nepriklausomai nuo jo tautybės. Ši psalmė krikščioniui visada bus iškalbinga ir skatins išsūkiui.

Aptarkime krikščioniškoje perspektyvoje šios psalmės kertinį žodį – *prisiminti...* Psalmės analizėje akcentavome, kad izraelitai savo tapatybės reabilitavimui raginami prisiminti Siono kalną, po to – Jeruzalės žlugimą bei kraupią tremtį. Krikščionims tai nuoroda į Jėzų, Jo veiklą žemėje, Jo žiaurią mirtį. Visa tai krikščionys prisimena Eucharistijoje – šv. Mišių metu. Be šios atminties mūsų tapatybė išblunka, be Kristaus ir kryžiaus atminties krikščionis lieka bešaknis, o tai reiškia pasmerktas paviršutiniškumui ir išnykimui. Pats Kristus paskutinės vakarienės metu, laužydamas duoną ir gerdamas iš taurės įpareigojo mokinius daryti tai Jo atminimui. Vadinasi atminimas esti tiesiogiai susijęs su gyvu santykiu tarp žmogaus ir įsikūnijusio Dievo – Jėzaus Kristaus, o per Jį – su Tėvu. Švęsdami Eucharistiją skelbiame Viešpaties mirtį, kol Jis ateis (žr. 1 Kor 11, 24-26).

Psalmėje išryškintas keršto klausimas netiesiogiai yra aktualus ir šiandieniniam skaitytojui. Žinoma, esame pakviesti mylėti savo priešus ir jiems atleisti už bet kokią padarytą skriaudą. Šiuo atveju mūsų tautai nesunku suprasti izraelitų skausmą dėl tremties, nes ir patys dar neperseniausiai patyrėme ir išgyvenome panašius laikus, kuomet paskelbtoji nepriklausomybė buvo okupuota, o dauguma tautiečių buvo ištremti. Ir „edomitų“ savų turėjome. Tad teisingo keršto troškusių ir tebetroškiančių negalime smerkti, nes patirtas skausmas reikalauja teisingumo. Žinoma, krikščionis atleis ir nekeršys, bet atminties ištrynimasis nubrauks tautos istoriją ir galiausiai tapatybę. Negiedodami mūsų tautiečiai Sovietų Sąjungai „Viešpaties giesmės“ ir toji ištikimybė kainavo skaudžias bei liūdnas patirtis. Privalome laikyti

tuos įvykius atmintyje ir reikalauti, kad kaltininkai bent jau pripažintų savo kaltę. Atleidimas negali būti tapatinamas su nuostata, jog nieko neįvyko. Tikras krikščioniškas atleidimas įmanomas prisiminus ir pripažinus nusikaltimus. O viltis, kad Dievas išlaisvins Jo besišaukiančią tautą nežlugo ir tuomet „pakabintos arfos“ (kovos už laisvę simbolis) šiandien skamba laisvoje šalyje.

Ne be reikalo nukrypome į istorinę mūsų tautos atmintį, nes ji susijusi ir su mūsų krikščioniškąja terpe, kurioje gimsta mūsų tikėjimas. Visgi galime paryškinti ir dvasinę dimensiją. Mūsų tėvynė esti Danguje, kur regėsime Dievą veidas į veidą, tačiau, kol mes čia – žemėje, esame gundomi giedoti Viešpaties giesmę šio pasaulio kunigaikščiui. Tai nuolatinis iššūkis nepasiduoti pamirštant kas yra tikrasis Viešpats, kas yra džiaugsmo versmė ir šaltinis.

IŠVADOS

Gilinimasis į aptariamą psalmę, jos sukūrimo aplinkybes ir turinio prasmę, veda prie autentiško autoriaus santykio su Dievu pažinimo ir iš to kylančio požiūrio į aplinkinį pasaulį. Nors analizuojama psalmė teesti lašas šv. Rašto jūroje, pažindami ją, artinamės prie Dievo – iki galo protui neaprepiamo ir nesuvokiamo, bet įmanomo pažinti ir atsiliesti. Poezija visais laikais buvo galinga minties ir jausmo persipynimu, prakalbinanti kiekvieną širdį. Psalmė – ypatinga poezija, tai – žmogaus malda, į kurią atsiliepia ir pats Dievas.

Išnagrinėję aptariamą psalmę priėjome prie tam tikrų išvadų, leidžiančių apibendrinti šį rašto darbelį.

Pirmiausiai pastebime, kad 137-oji psalmė esti aukštos kokybės literatūrinis kūrinys. Poezijoje gausu personifikacijų, alegorijų, chiazmų, aliteracijų, onomatopėjų, paralelizmų – semitų literatūrai būdingų literatūrinių priemonių. Literatūrinis psalmės tyrinėjimas yra būtinas siekiant suvokti, kad kūrinio autorius nėra lietuvis, bet izraelitas. Todėl literatūrinė analizė atskleidžia psalmisto mąstymo pobūdį ir akcentus.

Antra, nagrinėjamos psalmės istorinė dimensija nukelia skaitytoją į tremties laikus Babilonijoje. Pagrindinė kūrinio istorinė bei politinė aplinkybė – tremtis. Autoriui labai svarbi Izraelio tautos istorija, nes gręžiamasi į laikus, kuomet Izraelis sudarė Sandorą su Jahve.

Trečia, analizuojamas kūrinys persmelktas didaktinių elementų, juo siekiama kreiptis ne į atskirą izraelitų grupę, bet į visą Izraelio tautą, tuo pačiu psalmistas per giesmininkų padėtį aprauda visos tautos liūdną padėtį.

Ketvirta, psalmės ašis sutelkiama žodyje *prisiminti*, autorius siekia sužadinti Izraelio tautos atmintį. Nagrinėjamame kūrinyje psalmistas apgieda nusigręžimo nuo Dievo pasekmes ir viliasi, kad atmintis atstatys nutrūkusį ryšį, dėl kurio nebuvo ir kyla didysis skausmas. Giesmininkas atmintyje regi Izraelio tautos tapatybės išsaugojimo galimybę. Atmintis autoriui tiek svarbi, jog jis linkęs verčiau save prakeikti, nei pamiršti, kas yra jo pašaukimo šaltinis.

Penkta, 137-e psalmėje atsiskleidžia santykių tarp Izraelio ir Jahvės įtampa. Senojo Testamento išrinktoji tauta per džiaugsmus, per skausmus, per savo klaidas keliavo link Dievo, nors ne kartą nuo Jo nusigręžusi, ji vėl ir vėl grįždavo prie Jo. Iš skaudžių savo klaidų Izraelis

semiasi išminties ir bręsta meilės ryšiui su Dievu. Tokie nestatiški, o nuolat įtampos pilni santykiai ją brandino ir augino tikram Dievo ir Jo tautos santykiui.

Šešta, 137-oji psalmė, būdama Dievo Žodis, yra aktuali ir šių laikų krikščioniui, per kurią Dievas prabyla ir šiandien. Psalmisto tikslas priminti tautiečiams savo pašaukimą, sužadinti troškimą likti santykiyje su Dievu. Izraelio tremties istorija gali būti sugretinama su lietuvių tautos okupaciniu laikotarpiu. Tuomet psalmė prabyla panašiam kontekste ir Lietuvos katalikui.

Galiausiai, galime konstatuoti, kad per šios psalmės amžininkus, vis dar išmintingus ir šiandien, Dievas kviečia nuolatiniam atsivertimui, kuris įmanomas kaskart iš naujo Jį prisiminius. Atradę džiugią priklausomybę Dievui ir suvokę Jį, kaip savo būties šaltinį, jau nebegalime gyventi be Jo. Tuomet sąmoningai kartu su psalmės autoriumi galime tarti: *Viešpatie, jeigu tave užmirščiau, tenuvysta mano dešinė! Teprilimpa man liežuvis prie gomurio, jei apie tave negalvočiau...*

BIBLIOGRAFIJA

Šventasis Raštas, Katalikų pasaulis 1999.

Biblijos enciklopedija, Vilnius 1992.

BRATCHER R. G – REYBURN W. D., *A handbook on Psalms*, JAV 1991.

RAVASI G. *Il libro dei Salmi 3*, Bolonija 1985.

STUHLMUELLER C., *Psalms 2*, JAV 1983.